

Yahudilerin II. Abdülhamid Döneminde Filistin'e Göç Girişimleri ve Oliphant'ın Siyonist Koloni Talebi

Ziya POLAT*

ÖZ: Osmanlı İmparatorluğu döneminde Filistin'e yapılan Yahudi göçü inorganik bir göçtür. Fransız devrimi sonrasında bütün dünyaya yayılmaya başlayan ırkçı hareketler Yahudileri de etkilemiştir. Yahudiler, sürgüne gönderildikleri tarihten itibaren kendilerine Yahova (Yahudi tanrısı) tarafından vadedildiği iddiasında oldukları Filistin'e geri dönüp orada bir Yahudi devleti kurma hayalinde olmuşlardır. Bu hayallerini gerçekleştirmek amacıyla 19. Yüzyıldaki kargaşa ortamından ve Osmanlının zaafiyetlerinden istifade etmek isteyen milliyetçi/ırkçı Yahudiler elde ettikleri ekonomik ve siyasi güçlerini Siyonist hareket adı altında örgütlenerek birleştirmişlerdir.

Filistin'de devlet kurma amacıyla yola çıkan Siyonist liderler, dünya kamuoyunda zirvede olan milliyetçi ve antisemitik hareketlerden istifade ederek desteklerini arttırmışlardır. Siyonist hareket bunların sonucu olarak zayıflayan Osmanlı'dan toprak koparabileceği düşüncesiyle Laurence Oliphant eliyle Osmanlı yönetimine Belka Sancağı'nda Siyonist bir koloni kurulabileceği umuduyla bir layiha sunar. Makalede öncelikle Siyonist ve Siyonizm kavramları çerçevesinde bir zihin analizi yapılacak, ardından Layiha'ya giden süreçte Osmanlı'nın Yahudi Göçü hakkında nasıl bir algıya sahip olduğu ve layihanın söz konusu algıyı nasıl beslediği tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, II. Abdülhamid, Siyonizm, Yahudi Göçü, Filistin.

Attempts of Jewish immigration to Palestine during the time of Abdulhamid II and Oliphant's request for a Zionist Colony

ABSTRACT: The Jewish immigration to Palestine that took place in the Ottoman period was a non-organic migration. Racist movements that after the French Revolution had spread to the entire world also affected the Jews. Jews who from the time when they had been sent into exile had claimed that this had been promoted to them by God, dreamed of a return to Palestine and of the creation of a Jewish state there. In order to realise these dreams nationalist/racist Jews who wished to profit from the chaotic context in the 19th century and the weaknesses of the Ottomans united and organised the economic and political powers that they possessed under the name of Zionist movement.

* Yrd. Doç. Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, polatzypolat@gmail.com.

The Zionist leaders who set out to establish a Zionist state in Palestine increased their support by benefiting from the nationalist and racist movements that were predominant in the public opinion of the word. The Zionists, thinking that they could separate land from the Ottoman Empire, which had been weakened as a result of that, offered a memorandum to the Ottoman government through Laurence Oliphant in the hope that they would be able to establish a Zionist colony in Belka province. The article first offers a mentality analysis in the framework of the terms Zionist and Zionism, and then discusses how in the process moving towards the memorandum the Ottomans perceived Zionism and how the memorandum influenced this perception.

KEYWORDS: Ottoman State, Abdulhamid II, Zionism, Jewish Immigration, Palestine.

GİRİŞ

Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerinde Yahudiler; Seferadlar, Aşkenazlar ve Karaylar gibi geleneksel yapılar dışında; modernleşmeciler, muhafazakârlar ve Siyonistler olmak üzere çeşitli gruplara ayrılmışlardır (Shaw, 2008: 352). Siyonist hareket ve Siyonizm, son iki asırlık tarihin en önemli kavramları arasında yer almaktadır. Büyük bir medeniyet iddiasıyla insanlık tarihinin son birkaç asrına yön veren Avrupa devletleri, iki dünya savaşı gibi Siyonizm’i de insanlığa hediye etmişlerdir. Avrupa merkezli ortaya çıkmalarına rağmen bu iki unsur (Birinci Dünya Savaşı ve Siyonizm) doğduğu bölgeden ziyade İslam coğrafyasının kalbine huzursuzluğu taşımıştır. Dolayısıyla Osmanlı’nın son döneminde ortaya çıkan bu huzursuzluk geçmişten bugüne katlanarak süregelmiştir. Bu çerçevede Makalede öncelikle son iki asırlık tarihimizde etkili olan Siyonizm kavramı tartışılacaktır. Buna göre söz konusu kavram pür dini bir kavram değildir. Hatta ırki ve siyasi boyutu dini yönünün önüne geçmiştir. Din, ırk temeline dayalı Siyonist bir devlet kurmanın aracı konumuna indirgenmiştir.

“Hasta Adam” olarak tanımlanan Osmanlı Devleti’nin hakimiyetindeki Filistin’e Siyonistlerin çalışmaları sonucu farklı zamanlarda birçok Yahudi göç ettirilmiştir. Makalede Osmanlı Devleti’nin son dönemini yakından ilgilendiren Yahudi göçün tarihsel arka planı verilecektir. Bu çerçevede söz konusu göçe Yahudi göçünden ziyade Siyonist göç demek daha doğru bir kullanım olacaktır. Siyonist göçten kastımız doğal olmayan, bilinçli, planlı, programlı ve Siyonist bir devletin kurulmasını hedefleyen organizeli bir durumunun varlığına işaret etmektir. Bu göç organizesini Filistin’de yaşayan veya sonradan oraya gidip hayatının son demlerini kutsal beldede geçirmek isteyen masum Yahudilerden ayırmak gerekmektedir.

Makalede irdelenecek bir diğer konu da modern milliyetçiliğin ortaya çıkmasıyla birlikte Avrupa’da artan anti-semitik hareketlerin adeta Siyonist hareketin motor gücü olduğu düşüncesidir. Avrupa’daki Yahudi aleyhtarlığının

Siyonist hareketten bağımsız olduğunu düşünmek büyük bir hatadır. Kitlesele göçlere sebep olan olayların Siyonist hareketten bağımsız olmadığı, Siyonist liderler ve hahamların Yahudileri toplu bir şekilde göç ettirmek için çeşitli olaylar organize ettikleri ve bu organizasyon esnasında masum Yahudilerin ölümlerine sebep oldukları hatta bu ölümleri arzuladıkları konuyu çalışan herkesin dikkatini çekmiştir. Çünkü ölümler kamuoyunun daha çok galeyana gelmesine sebep oluyor, böylece küresel emperyalist güçlerin desteği garanti altına alınıyordu. Ayrıca sürgünler ve ölümler sayesinde Yahudiler istemese bile kendilerini sorumluluk altında hissedip Filistin'e göç etmek zorunda kalıyorlardı.¹

Makalede son olarak tutkulu² bir Siyonist olan Laurence Oliphant'ın bölgeye gitme dahil, uzun yıllar üzerinde çalıştığı Osmanlı hakimiyeti altındaki Filistin toprakları içinde yer alan Belka Sancağında Siyonist bir koloni kurulması talebi ele alınacaktır. Fakat konu tartışılırken Oliphant'ın metninden ziyade Osmanlı Devleti'nin talebi nasıl anladığı yönüne yoğunlaşılacaktır.

1. OSMANLININ SON ASRI

Makalede Filistin meselesi Osmanlı İmparatorluğunun son asrının en önemli problemlerinden birini oluşturmaktadır. Dönemin şartları göz önünde bulundurulduğunda bunun iki temel nedeni olduğu görülecektir. İlki Osmanlı İmparatorluğunun eski gücünü kaybetmesi ve Avrupa devletleri tarafından "hasta adam" muamelesi görmesi (Öke, 2011: 122), ikincisi de Siyonist hareketin, İslam'ın mukaddes kabul ettiği Filistin bölgesinde bir Yahudi devletin temelini atma düşüncesidir (Herzl, 2014). Aslında birbirinden bağımsız olmayan bu iki problem Osmanlı'nın tarih sahnesinden çekilmesinin nedenleri arasında yer alır.

Osmanlı Devleti'nin yıkılışı Siyonist projeden bağımsız değerlendirilemez. Yahudiler için kutsal olduğu ve kendilerine vadedildiğini (Tekvin, 12/2; 15/8; Garaudy, 2017: 25-32; Durant-Lambelin, 2015:23-27; Gürkan, 2013: 188; Shakak, 2004: 27-29) iddia ettikleri topraklarda bir devlet kurma düşüncesinde olan Siyonist liderler, karşılıklarına çıkan her fırsatı değerlendirme çabasında olmuşlardır. Fakat başından beri bu projenin farkında olan Osmanlı padişahları, var güçleriyle bunun önüne geçmeye çalışmışlardır. Nitekim makalenin söz konusu ettiği Siyonist koloni talebi ve bu talebe cevaben verilen padişah iradeleri³ bunun en güzel göstergesidir.

Osmanlı Devleti'nin son dönemi düşünüldüğünde Sultan II. Abdülhamid her yönüyle tartışılan önemli bir şahsiyettir. Bazı Yahudi örgütlerin devlet kurma projesinin farkında olan Sultan, bunun önüne geçmek için elindeki bütün kozları kullanmıştır. Özellikle Filistin'e yapılan Yahudi göçünü önlemeye yönelik aldığı tedbirler, Yahudilere toprak satışının önüne geçmek amacıyla bölgedeki toprakları kendi mülkiyetine alması (Akgündüz, 2008: 44; Tellioğlu, 2015: 164; Gümüş, 2009: 59), Siyonist liderler için büyük bir problem olmuştur. O dönemin dünyasında zenginlikleriyle istedikleri her şeyi elde eden Siyonistler, aşamadıkları

Sultana da aynı yolla gitmiş, fakat beklemedikleri cevaplar almışlardır.⁴ Sultan II. Abdülhamid'in tahta geçmesiyle başlayan bu girişimler dönemin Siyonist lideri Theodor Herzl ile zirveye ulaşmıştır. Siyonistler istediklerini elde edemeyince hedeflerine ancak Osmanlının yıkılmasıyla ulaşabileceğini anlarlar. Bunun için de en büyük engel olan II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesi gerekmektedir. Osmanlı Devleti'ndeki iç çekişmeler Siyonistlerin de katkısıyla 1909'da Sultan II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesiyle sonuçlandı (Alkan, 2014). Ortaya çıkan sonuç Siyonistlerin önündeki en büyük engelin ortadan kalkmasını ve amaçlarına bir adım daha yaklaşımlarını sağladı (Shaw, 2008: 346). Zaten çalkantı içinde olan Osmanlı Devleti'nin bu zaafından istifade eden Avrupalı devletler ve Siyonistler, birinci dünya savaşıyla istediklerini elde ederler. Böylece Osmanlı Devleti tarih sahnesinden çekilir ve kısa bir süre sonra, 1948 yılında, Filistin'de Siyonist İsrail devleti kurulur.

2. SİYONİZM VE YAHUDİ GÖÇÜ

Siyon kavramı, Yahudi tarihi kadar eski bir kavramdır. Önceleri Kudüs şehri için kullanılmış bir isimdir. Fakat zamanla Filistin topraklarının tamamını ifade edecek şekilde genişlemiştir (Karaman, 2009: 329). Modern dönemde bu kavram, vadedilmiş topraklara geri dönmek amacıyla kurulan "Siyon Aşıkları" hareketine ilham olmuştur. Dolayısıyla siyon kavramı bir ideolojiye dönüşen Siyonizm'in öncülü olarak ifade edilebilir. Siyonist ve Siyonizm kavramlarının mucidi Nathan Birnbaum'dur (Medoffand Waxman, 2009: 47). Bu kavramları ilk defa 1 Nisan 1890 yılında kendisinin çıkardığı "Kendi Kendine Kurtuluş" anlamına gelen "Selbstemanzipation" adlı dergideki bir makalede kullanmıştır (Öke, 2011: 28).⁵ Siyonist hareketin kurucusu Odessalı Leo Pinsker'dir (1821-1891) (Gündüz, 1998: 342). Yahudi milliyetçiliğini de ifade eden Siyonizm modern anlamda "Yahudilerin Filistin'de bağımsız bir devlet şeklinde yerleşmesi ve orada Yahudiliğin tüm kurumları ile dirilmesini amaçlayan evrensel bir hareket" (Öke, 2011: 29) olarak tanımlanabilir.⁶

Siyonizm'in Avrupa'daki konjonktürden etkilenen milliyetçi bir niteliğe sahip olduğu ifade edilmelidir. Fakat bu milliyetçi hatta ırkçı boyut ilginç bir şekilde beklenenin aksine Siyonistlerin tarihi haklar ve köken iddialarının temelini oyan önemli ipuçları da sağlamaktadır. Mesela bazı Avrupalı araştırmacılar kıtada yaşayan Yahudilerin Avrupalı olduklarını, Avrupa Yahudileri ile eski İbrani kabileleri arasında kesinlikle hiçbir biyolojik ve antropolojik bağ olmadığını ifade etmişlerdir (Kiernan, 1975: 253 aktaran Garaudy, 2015: 46). Siyonizm'in, dini kullanan milliyetçi bir hareket olduğu iddiası, Garaudy'nin bazı çalışmalarının temel sorunları arasında yer almaktadır. Müellif, Siyonizm'in üç temel özelliği olduğunu ifade eder. Buna göre Siyonizm;

1. Siyasi bir doktrindir. 2. Yahudilikten değil 19. yüzyıl Avrupa milliyetçiliğinden doğmuş milliyetçi bir doktrindir. 3. Sömürgeci bir doktrindir (Garaudy, 2017: 14).⁷ Dolayısıyla "binlerce yıllık

“geri dönüş” hasreti efsanesi XX. yüzyılda Siyonist devletin sömürgeci gerçeğini maskeleye yaramaktadır.” (Garaudy, 2015: 54).⁸

Fransız devrimiyle birlikte Avrupa’da ortaya çıkan modern milliyetçilik dünyanın çeşitli yerlerine dağılmış Yahudiler için bazı sorunların ortaya çıkmasına sebep olmuştur (Karaman, 1996: 93). Bu sorunlar, Avrupa’da ortaya çıkan kardeş ideolojileri gibi Siyonizm’i doğrudan etkilemiş ve bu hareketin milliyetçi/ırkçı bir yapılanma olarak şekillenmesine neden olmuştur. Yani Siyonizm, Avrupa’da Yahudilerin sadece dinlerinden dolayı çektiği sıkıntılar sonucu ortaya çıkmamıştır. Özellikle Fransız devrimi sonrasında önce Avrupa’yı sonra da bütün bir dünyayı kasıp kavuran ırkçı/milliyetçi ve faşist hareketlerin etkisiyle bir düşünce biçimi olarak kendini var etmiştir. Mesela Siyonizm’in ortaya çıkışını sağlayan liderlerin neredeyse tamamı laik ve liberal Yahudilerden oluşmaktadır (Demirbaş, 2015: 18). Bu da söz konusu ideolojinin dini bir yapılanmadan ziyade etnik temelli bir düşünce biçimi olduğunu ifade etmektedir. Birleşmiş milletlerin 10 Kasım 1975 yılında 3379 sayılı kararla Siyonizmi ırkçı bir yapılanma olarak kabul etmesi (1991 yılında aldığı 4686 sayılı kararla bu hükmünü kaldırsa da) bu ifadelerin birer varsayım olmadığını göstermektedir (Siyonizm ve Irkçılık, 1982: IV, 281-282). Siyonist hareketteki bu milliyetçi altyapı, siyasi Siyonizm’in ortaya çıkmasına hizmet etmiştir.

Yahudi ırkçılığı temelinde yükselen Siyonizm, önemli siyasi hedefleri olan bir harekettir. Yahudileri belli program çerçevesinde Filistin’e göç ettirmek ve orada bir devlet kurmayı hedeflemek doğrudan politik bir hedefe vurgu yapmaktadır. Theodore Herzl politik Siyonizm’in resmi kurucusu olarak kabul edilmektedir (Garaudy, 2017: 14). Fakat Filistin’de bir Yahudi devleti kurulması meselesi çok daha öncesine dayanmaktadır. Mesela dönemin Yahudi liderlerinden olan Moses Montefiore daha 1839 yılında İngiltere himayesinde Filistin’de bir Yahudi devleti kurulması gerektiğini ifade etmiştir (Arslan, 2014: 54). Siyon Aşıkları örgütünün liderlerinden biri olan Pinsker, ileride başvurulacak diplomatik çabalara zemin hazırlayacağı düşüncesiyle Filistin’de Yahudi kolonizasyonun gerekli olduğunu savunmuştur (Öke, 2011: 34). Osmanlı Devleti’nin son döneminde, özellikle Siyonist hareketin kurulmasından sonra, bölgeye organizeli göçlerin başlaması padişahların dikkatini çekmiştir. Sultan II. Abdülhamid, bu konuda her türlü tedbiri almaktan çekinmemiştir. Bundan dolayı Filistin meselesi veya Siyonist göçü söz konusu olduğunda, akla gelen ilk isim Sultan II. Abdülhamid olmaktadır. Fakat konu genelde Theodor Herzl’in talebi çerçevesinde işlenmekte, konu öncesi ve sonrasıyla eksik kalmaktadır.

Avrupa’da, Yahudilere yapılan zulümler, iki yönlü bir fayda sağlıyordu. Öncelikle Siyonistler ileride kuracakları bir devlet için Filistin’de yoğun bir Yahudi nüfusu arzuluyorlardı. Fakat bütün teşviklere rağmen bu istenen düzeyde değildi. Çünkü yüzyıllardır yerleştikleri yerlere kök salan Yahudiler rahatlarını bozup

evlerinden ayrılmak istemiyorlardı. Fakat Avrupa’da ortaya çıkan antisemitizm Yahudilerin göç etmesine sebep oluyor, böylece Siyonistlerin emellerine hizmet edilmiş oluyordu. İkinci olarak Avrupa’daki halklar arasında tarihsel olarak var olan Yahudi nefretinden dolayı Avrupalı devletlerin yöneticileri, Yahudilerin Filistin’e göç etmelerini arzuluyorlardı. Böylece problem oluşturan bir nüfustan kurtulmuş olacaktı. Bu iki konu dikkate alındığında Avrupa’da ortaya çıkan Yahudi aleyhtarlığı hem Avrupalı devletlerin hem de Siyonistlerin amaçlarına hizmet ediyordu. Nitekim bu ittifak sayesinde göç etmeyi kabul etmeyen Yahudiler baskı, işkence ve katliamlarla yerlerinden edilmiş oluyorlardı (Lilienthal, 1982: 53).⁹

Siyonistlerin propagandalarını dayandırdıkları temel argüman, Filistin toprakları üzerindeki “tarihi haklar” iddiasıdır. Siyonistler, Yehova’nın söz konusu toprakları kendilerine vadettiğini (arz-ı mevud), üç bin yıl önce atalarının bu toprakları fethedip bin yıldan az bir süre (yaklaşık sekiz asır) burada yaşadıklarını ve bundan dolayı bölgenin kendilerine ait olduğunu iddia etmektedirler.¹⁰ Üstelik bu bin yıllık sürenin ne kadarında bölgede hakimiyet kurup varlıklarını devam ettirdikleri kesin olarak bilinmemesine rağmen tarihi gerçekleri çarpıtıp iddialarını ispat etmeye çalışmaktadırlar.

İbraniler, Filistin topraklarının ilk sahipleri olmaktan ziyade bir dönem bölgede var olmuş birçok topluluktan sadece bir tanesidir (Garaudy, 2015: 35-36). Çünkü Babilliler MÖ 586’da II. Nabukednazar krallığında Yehuda Devleti’nin başkenti Kudüs’e girip şehri yakıp yıktılar ve bütün Yahudileri Babil’e/Mezopotamya’ya sürdüler. Bu tarih 1948’e kadar İbranilerin sistemli bir devlete sahip oldukları son tarihtir (Basalel, 2000: 48).¹¹ Yahudiler bölgeden çıkarıldıktan bir müddet sonra Perslerin bölgede hakimiyet sağlamaları üzerine Kral Kiros (Cyrus) Yahudilerin Filistin’e dönmelerine müsaade etmiş, fakat büyük bir kısmı dönmeyi tercih etmemiştir (Garaudy, 2015: 44; Basalel, 2000: 52).¹² Yaklaşık elli yıllık bir sürgünden sonra MÖ 538 yılından itibaren dönenler de bir devlet kurabilecek güce ulaşamamışlardır (Gürkan, 2013: 190). Filistin’e dönenler de M.S. 60-135 yılları arasında meydana gelen olaylarda Roma yönetimi tarafından ya öldürülmüş ya da sürülmüştür (Basalel, 2000: 61-64). Bütün bu anlatılanlardan anlaşıldığına göre Yahudilerin bir daha Filistin’de büyük bir nüfusları olmadı. Dolayısıyla Siyonistler iki bin yıllık bir süreyi gözden kaçırıp tarihi çarpıtarak “tarihi haklardan” bahsediyorlar. Bugün tarihi haklar söz konusu edilirse dünya üzerindeki toplumların tamamının birbirleriyle savaşması gerekmektedir (Garaudy, 2015: 52).

3. SİYONİST GÖÇÜN KISA HİKAYESİ

Yahudilerin Filistin’e göç etmeleri konusu, M.S. 70 ve 135 yılları arasında süren huzursuzluklar ve isyanlar sonucu, Roma imparatorluğu tarafından sürgüne gönderildikleri tarihlerden itibaren bilinen bir durumdur (Johnson, 2001: 179). Dolayısıyla Yahudi milletinin “vadedilmiş topraklar”da kendilerine ait bir devlet

kurma fikrinin yaklaşık iki bin yıllık bir geçmişi olduğu ifade edilebilir (Öke, 1981: 17; Tellioglu, 2015: 19). Bölgenin Hz. Ömer döneminde Müslümanların hakimiyetine girmesi, Yahudilerin bu konudaki arzularını söndürmese de planlı ve programlı bir göçün yapılma ihtimalini ortadan kaldırmıştır. I. Haçlı Seferiyle birlikte bölgeye hâkim olan Haçlılar, alışkanlıklarını Filistin de de sürdürerek hâkim oldukları bölgelerde, özellikle de Kudüs'te hem Müslümanların hem de Yahudilerin yerleşmelerine imkân tanımamışlardır. Kudüs'te yapılan katliam bunun en büyük şahididir.¹³

Haçlıların bölgeyi işgal etmeleriyle birlikte Müslümanlarla Hristiyanlar arasında başlayan mücadelede Yahudiler herhangi bir varlık gösterememişlerdir. Muhtemelen bu asırlarda Yahudiler göç meselesini gündemlerinden çıkarmışlardır. Bundan iki asır sonra 1492'de İspanyolların Endülüs'te Müslümanlara ve Yahudilere uyguladıkları baskı, yıldırma ve katliam politikasına, Anadolu ve balkan coğrafyasında bir güç olarak ortaya çıkan Osmanlı Devleti engel olamasa da toprakları ellerinden alınıp sürülen bu insanlara sahip çıkmıştır. 15. asrın başlarında Osmanlı Devleti'nin Filistin'e hâkim olması, Endülüs'te yaşadıkları henüz taze olan Yahudileri heyecanlandırmış olmalıdır. Yahudiler bölgeye aşırı bir rağbet göstermiş olmalı ki Osmanlı arşiv belgelerinde Yahudilerin Filistin'e göçü meselesi, Osmanlının bölgeye hâkim olmasından buyana işlenmektedir. Örneğin 3 Aralık 1584 tarihli Şam Beylerbeyi ve Kadısına gönderilen bir belgede Safed'de Yahudilerin ibadet yerlerinin sayısındaki olağanüstü artış sorgulanmaktadır (BOA. A.DVNS.MHM.d, 55/85). III. Murat (ö. 1595) dönemine denk gelen bu tür belgeler Filistin/Kudüs/Beytülmakdis söz konusu olduğunda Osmanlının ne kadar hassas olduğunu göstermektedir.

Osmanlı sınırları içerisinde birçok dinden ve milletten toplumlar bir arada yaşıyordu. Normal şartlarda büyük bir zenginlik olan bu durum devletin zayıflaması ve milliyetçiliğin güçlenmesiyle birlikte bazı sıkıntılar baş göstermeye başladı (Akgündüz, 2008: 46). Özellikle Avrupa devletleri, Osmanlı Devleti'nin iç işlerine müdahil olabilmek için, kendilerine yakın gördükleri gayri Müslim azınlıkları himaye etmeye başladılar. Hatta Osmanlı Devleti üzerindeki nüfuzlarını arttırmak isteyen devletler, azınlıklar oluşturup onların hamisi olma iddiasıyla devletin iç işlerine müdahil oluyorlardı (Ortaylı, 1981: 104-117; Öke, 2011: 59-66; Avcı, 2004: 67-78; Shaw, 2008: 341). İngiltere, Fransa, Rusya ve Almanya bu konuda etkili olan devletlerdi. Öyle ki bu devletler özellikle petrol gibi değerli yeraltı kaynakların olduğu bölgelere yatırım yapıyor, azınlıklar yoluyla bu bölgelerde nüfuzlarını arttırmak için ellerinden gelen her türlü çabayı gösteriyorlardı. İşte bu bölgelerden biri de Filistin topraklarıydı. Osmanlı Devleti de bu güçler arasındaki rekabeti kullanarak ayakta kalmaya çalışıyordu (Öke, 2011: 59-66; Avcı, 2004: 67-78). Bütün bunlarla birlikte şu ifade edilmelidir ki Osmanlı Devleti ve Sultan II. Abdülhamid, hiçbir zaman Avrupa'da zulme uğrayan Yahudilerin Osmanlı topraklarına göç etmesine karşı değildi (Shaw, 2008: 329).¹⁴ Osmanlı İmparatorluğu, Avrupalı devletlerin müdahalesini önlemek amacıyla

Romanya ve Rusya'da zulme uğrayan Yahudileri Osmanlı tabiiyetine geçmek ve Osmanlı'nın göstereceği yerlere göç etmeleri şartlarıyla kabul ediyordu (Avcı, 2004: 80). Yani Osmanlı Devleti ve II. Abdülhamid bu göçün Filistin topraklarına olmasına karşıydı (Shaw, 2008: 336; Kodaman-İpek, 1993: 571). İlginçtir ki Oliphant'ın teklifi sonrası oluşan soru işaretleri bu tavrın asıl nedenidir (Arslan, 2014: 72).

Yahudilerin Filistin'e yerleşmelerinde önemli bir etken Osmanlı Devleti'nin izlediği denge politikasıydı (Topkar, 2015: 18). 13 Temmuz 1878'de imzalanan Berlin antlaşmasında Avrupalı devletler, özellikle İngiltere ve Fransa, Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü korumaktan vazgeçtiler. Yalnızlaşmak istemeyen Osmanlı, yeni ittifaklarla güçlü devletler arasında denge kurma yolunu seçti. Bu ittifak için en iyi seçenek birliğini yeni kurmuş Almaya idi. Osmanlı Devleti, Avrupalı devletlerle ilişkilerinde denge sağlamak adına onların Filistin ile ilgili taleplerini reddetmiyordu. Önceleri bölgede Protestan kolonileri şeklinde örgütlenen Almanlar fırsat buldukça, çeşitli yollarla Yahudi kolonileri de kuruyorlardı. Osmanlı Devleti, Filistin'de kurulmak istenen Yahudi kolonilerine açıktan yasaklar koysa da uzun vadede Siyonist göçün önüne geçmek mümkün olmadı (Karaman, 2009: 330; Tellioglu, 2015: 108-113, 118-122, 137-145).

Almanların, Osmanlı Devleti'nin izniyle Filistin'de kurdukları koloniler, diğer Avrupalı devletlerin de bölgeye ilgilerini arttırıyordu. O dönemde Avrupa'da mevcut Yahudi sorunu bölgeye olan göçleri arttırmıştı. Bu sayede Avrupalı devletler hem problem oluşturan Yahudilerden kurtulacak hem de bölgedeki koloniler aracılığıyla sömürgeleştirmek istedikleri topraklarda söz sahibi olacaklardı. Bu durumun farkında olan Siyonist yapılanma, sorunu kullanmış ve Avrupalı devletlerin katkısıyla Yahudilerin göçlerini yoğun bir şekilde Filistin'e yönlendirmeyi başarmışlardı. Böylece Osmanlı Devleti toprak bütünlüğünü koruma amacıyla izlediği denge siyaseti aslında aksi bir tesir göstermiş, engellemek için yoğun çaba sarf ettiği Yahudi göçün tırmanarak artmasına sebep olmuştur (Arslan, 2014: 63).

Osmanlı'nın izlediği denge politikası aksi bir sonuç vererek bölgedeki Siyonist nüfusun artmasına sebep olsa da bu artış Siyonist liderlerin ve sömürgeci güçlerin istediği seviyeye ulaşmamıştır. Çünkü Osmanlı Devleti özellikle II. Abdülhamid döneminde izlediği denge siyasetine rağmen Filistin'e Siyonist göçün engellenmesine yönelik birçok tedbir de almıştır. Bu tedbirler sadece İngiltere, Fransa, ABD ve Rusya'dan gelen Siyonist göçmenleri engellememiş, aynı zamanda Osmanlı'nın siyasi ittifak yaptığı Almanların da Siyonist koloni kurma talebinin büyük oranda önüne geçmiştir (Topkar, 2015: 102). Nitekim Alman imparatoru II. Wilhem'in, İstanbul ve Kudüs gezilerinde Osmanlı'nın kararlığı karşısında geri adım atmak zorunda kalmıştı (Öke, 2011: 79). Buna rağmen Alman imparatorunun 1898'deki bu ziyareti, bölgedeki Alman nüfuzunu en üst seviyeye çıkarmıştı (Avcı, 2004: 70). Fakat Almanlar, Osmanlı ile yaptıkları

ittifaka rağmen ülkelerindeki Yahudi sorununu çözmek için Siyonist harekete destek oluyor ve Yahudileri Filistin'deki kolonilerine gayri resmi ve gizli yollarla gelmelerine yardımcı oluyorlardı (Topkar, 2015: 99-100). Almanların, Filistin'de bu şekilde güçlenmeleri, rakiplerini endişelendiriyordu. Özellikle Templar cemiyeti, Alman devletinin, Filistin'deki ileri karakolu olarak kabul ediliyordu (Öke, 2011: 63). Fakat bir müddet sonra Almanya'nın Siyonist hareketi desteklemekten vaz geçmesi üzerine Rusya da Siyonist harekete olan desteğini geri çekmiştir (Arslan, 2014: 63).

Osmanlı İmparatorluğu, Filistin'e yapılan Siyonist göçü ile ilgili kısıtlamalar getirse de Rusya ve Avrupa'daki diğer devletlerin vatandaşı olanlar Osmanlı topraklarına giriş yapamadığından, İngiltere, Fransa ve ABD üzerinden giriş yapmakta ve Yahudi olduklarını gizlemektedir (Avcı, 2004: 80-81; Topkar, 2015: 105). Siyonistlerin bu şekilde yoğun çalışmaları sonucu Filistin'deki nüfus yapısı dramatik bir değişiklik göstermiştir.¹⁵ Fakat buna rağmen ifade edildiği gibi bu değişiklik Siyonist liderleri tatmin etmemiştir (Garaudy, 2015: 57). Çünkü Avrupa'da Yahudilere yapılanlar milyonlarca ifade edilen büyük bir göçe sebep olmuş fakat bunun çok az bir kısmı Filistin'e yerleşmeyi göze almıştır (Reich, 1992: XXXV). Zira bu kadar az bir nüfusla Filistin'i işgal etmeleri ve orada Siyonist bir devlet kurmaları mümkün değildi. Aşağıdaki tabloda Filistin'deki Yahudi nüfusunun değişimi, kurulan Siyonist kolonileri ve bağlı faaliyetleri açıklamaktadır (Topkar, 2015: 123):¹⁶

Yıllar	Kırsal Nüfus	Musevi Arazileri (Dönüm)	Yerleşim Merkezi	Çiftlikler
1882	480	22.530	6	
1890	2.960	104.630	14	
1900	5.210	218.170	22	705

Tablo dikkate alındığında 19. yüzyılın son çeyreğine kadar Filistin bölgesindeki nüfus değişikliğinde büyük bir hareketlilik gözlenmemiştir. Özellikle bazı kaynaklarda Yahudi nüfusunun artışı hakkında verilen sayılar tamamen siyasi amaçlıdır. Çünkü bu tarihlerde henüz Siyonist göç başlamamıştı. Zaten Yahudi nüfusunun yüz yıl boyunca arttığını gösteren rakamları Osmanlı Devleti'nin resmi verileri de desteklememektedir (Bostancı, 2014: 157). Buna göre 1882 yılına kadar Filistin bölgesinde Müslüman nüfus, ortalama yüzde 85 civarında olmuştur. Fakat bu yıldan sonra Siyonist organizasyonun çabalarıyla engellenemeyen bir göç başlamıştır (Bostancı, 2014: 161, 168).¹⁷ Birinci aliyah¹⁸ olarak ifade edilen bu göçün genel karakterine bakıldığında dikkat çekmemek amacıyla Kudüs merkezinden ziyade çevredeki yerleşim birimlerine yapıldığı görülecektir.

Tablodan da anlaşıldığı kadarıyla Sultan II. Abdülhamid, aldığı bütün önlemlere rağmen Filistin'e yapılan Yahudi göçün önüne geçememişti. Fakat buna rağmen sert tedbirler devam etmekteydi (Arslan, 2014: 101-102). Böylece göçün Siyonistlerin istediği oranda olması engellenmiş olmaktadır. Siyonist hareket göçü organize etmekle birlikte kuracakları devletin yeri için çok ihtimalli düşünüyordu. Yani hem Filistin hem de Arjantin hem de Uganda toprakları Siyonist devlet için seçenekler arasında yer alıyordu (Herzl, 2014: 71-72; Garaudy, 2017: 14; Demirbaş, 2015: 19). Çünkü hareket, belirlediği bölgelerde kurmayı düşündüğü Siyonist devlet için büyük bir nüfusa ihtiyaç duymaktaydı ki söz konusu yerlerde Yahudi nüfusu ya hiç yoktu ya da çok azdı. Fakat Theodor Herzl'den sonra ihtimaller ortadan kaldırılmış, Siyonist devlet için hedef teke düşmüştür. Bunun içindir ki Dünya Siyonist Örgütü 1905'ten sonra tamamıyla Filistin'e yönelmiştir (Garaudy, 2017: 14; Demirbaş, 2015: 19). Onlara göre Yahudilerin göç edebilecekleri ve devlet kurabilecekleri tek yer Filistin topraklarıydı (Çağlayan, 2004: 48).¹⁹ Fakat söz konusu tarihe kadar organizeli bile olsa istenen düzeyde Yahudi nüfus Filistin'e taşınamamıştır. Dolayısıyla bu tarihten önce Filistin'deki Yahudi nüfusunu büyük rakamlarla ifade etmek imkansızdır (Garaudy, 2015: 57). Çünkü Avrupa'dan çıkarılan Yahudiler her şeye rağmen Amerika'ya gitmeyi tercih ediyorlardı. Mesela 1880-1914 tarihleri arasında Amerika'ya göç eden Yahudi sayısı üç milyonu bulmuştu (Arslan, 2014: 40).

Aslında 1905'ten sonraki Siyonist çaba da yeterli olmamıştır. Dengenin Yahudi nüfusun lehine değişmesi, 1912'de gerçekleşen ikinci göç dalgasından sonradır. II. Abdülhamid'in hal edilmesinden sonra İttihat ve Terakki'nin yönetimde etkin olmasıyla birlikte Siyonistlerin beklentisi artmıştı. Bu beklentiye binaen Yahudiler için konan kırmızı tezkere ve toprak alımını düzenleyen yasaklar kaldırıldı. Fakat bir müddet sonra İttihat ve Terakki yöneticileri, Siyonistlerin art niyetlerini farketmiş olmalı ki II. Abdülhamid döneminde alınan önlemlerin devam ettirilmesine karar verdiler. Bu karar Siyonistlerde hayal kırıklığı oluşturdu (Öke, 2011: 110, 118). Çünkü İttihat ve Terakki yönetimi altındaki Osmanlı'da çok kısa sürede büyük toprak kayıpları meydana geldi.²⁰ Fakat İttihatçıların bu tavrı uzun sürmedi. Uluslararası baskılar ve 10. kongrede Siyonistler, bağımsız bir devlet amacıyla olmadıklarını ve Osmanlı tabiiyetinde yaşamak istediklerini ifade etmeleri üzerine, İttihatçı yönetim yasakları az da olsa gevşetti (Öke, 2011: 119-120). Hatta bir müddet sonra bütün nizamnameler yürürlükten kaldırıldı. Bu değişiklikler resmi yollarla Filistin'e yapılan Yahudi göçlerin önünü açtı. Daha sonra I. Dünya savaşının başlaması, Müslüman erkeklerin askere gidip dönmemeleri ve savaş sonunda da Filistin'in İngiliz mandasına girmesi, Yahudi nüfusun azınlık olmaktan çıkmasını sağladı (Bostancı, 2014: 181).

Şu ifade edilmelidir ki İsrail sorunu bir nüfus meselesi değildir. Çünkü 29 Kasım 1947 yılında BM Filistin topraklarını bölme kararı aldığı anda Yahudilerin nüfusu %32, toprakları da %5,6 oranındaydı. Buna rağmen azınlık olan Yahudilere uluslararası güçlerin desteği sonucu BM eliyle Filistin topraklarının %56'sı hibe

edildi ki bu topraklar Filistin'in en verimli topraklarıydı (Garaudy, 2015: 48). Nitekim bu oranla da yetinmeyen Siyonistler, dünyanın gözleri önünde yaptığı zulümler sonucu bugün Filistin topraklarının %85'in kontrol etmektedir.

Netice itibariyle II. Abdülhamid'in Filistin'de bir Siyonist devletin kurulmasının önünde en büyük engel olduğu anlaşılmaktadır. 33 yıl boyunca yönettiği devlette Filistin bölgesindeki nüfus değişimine ısrarlı bir şekilde engel olmaya çalışmıştır. Fakat onun hal edilmesinden sonraki 10 yıl içerisinde Filistin bölgesinde muazzam bir nüfus değişimi meydana gelmiştir.²¹ Böylece kurulması planlanan Siyonist devlete Sultan II. Abdülhamid'in nasıl engel olduğu daha iyi anlaşılmaktadır. Bu çerçevede makalede belki de Osmanlı Devleti'nden toprak isteyen ilk organizeli teşebbüse girişen ve Yahudi asıllı olmayan Laurence Oliphant'tan bahsetmek daha açıklayıcı olacaktır.

4. LAURENCE OLİPHANT VE LAYİHASI

Oliphant 1829 yılında babasının başsavcı olduğu Cape Town'da doğdu. Ailesinin tek çocuğu olan Oliphant, yaşadığı sağlık problemleri nedeniyle Evancelist²² olan annesiyle Avrupa'ya döndü. Gerek babasının işleri gerekse kendi tercihiyle yaptığı seyahatlerden dolayı eğitimine sık sık ara vermek zorunda kaldı. Daily News, The Times gibi gazetelerin muhabirliğini yaptı. Savaş muhabirliği sayesinde ünlendi. London Review Blackwood's Magazine adlı dergiye yazılarıyla katkılarda bulundu. Bu esnada birçok ülkeye seyahat etme ve önemli şahsiyetlerle tanışma fırsatı buldu. Avrupa dışında Rusya, Kanada, Amerika, Hindistan, Japonya ve Çin gibi neredeyse dünyanın her köşesine seyahat etti. Hemen hemen bu seyahatlerinin tamamını kitaplaştırdı. 1865-1867 yılları arasında milletvekilliği yaptığı Birleşik Krallık'ta 23 Aralık 1888'de öldü (Dunstan, 2009; Bein ve Gelber, 2007: 404). Onu tanımlayan en iyi ifade her halde Sokolow'un "seyyah, gazeteci, diplomat ve parlamenter" ifadesidir (Sokolow, 1919: 207; Kodaman ve İpek, 1993: 568).

Mistik bir Hristiyan şahsiyet olan Oliphant, yaptığı aktif çalışmalarla Filistin'e dönme hayali kuran Siyonist örgütleri desteklemiştir. Oliphant, Yahudi olmamasına rağmen aktif ve tutkulu bir Siyonist'tir. 1878 Osmanlı-Rus savaşının sonuçlarından istifade edilerek Yahudilerin Filistin'e yerleştirilebileceği düşüncesiyle bazı çalışmalar gerçekleştirdi (Tellioğlu, 2015: 52).²³ Bu konudaki en önemli faaliyeti, 1879 yılında Filistin'e yaptığı bir ziyaret sonrası Osmanlı hükümetinden Belka Sancağında Siyonist bir koloni kurulması talebidir. Beyrut üzerinden bölgeye giden Oliphant, Beyrut-Şam arasında mekik dokuyarak bütün Filistin topraklarını gezdi. Bu esnada bölgenin dini, etnik, kültürel, coğrafi özellikler, doğal kaynaklar ve güzellikler; tarım, nüfus ve ticaret; Protestan ve Yahudi kolonileri dahil olmak üzere bölge hakkında ayrıntılı notlar tuttu. Bu notları daha sonra kitap olarak yayımladı (M. Oliphant ve W. Oliphant, 1891: 173; L. Oliphant, 1880). Siyonist yerleşimi için uygun olacağını düşündüğünden kitapta Belka sancağı hakkında ayrı bir bölüm kaleme almıştır. Oliphant, yerli halk ile

yerleşimciler arasındaki ilişkileri söz konusu ederken birçok sıkıntının yaşandığından bahsederek aslında yerli halkın kolonilerden rahatsız olduğunu da ifade etmiş olmaktadır (L. Oliphant, 1880: 322-323). Oliphant, 1879 yılında bölgede yaptığı çalışmaları tamamlayarak Beyrut üzerinden İstanbul geldi ve daha önce üzerinde çalışılmış metni²⁴ bizzat kendisi Sultan II. Abdülhamid'e sundu (Tellioglu, 2015: 59). Söz konusu layihada neredeyse kuzey Filistin'in tamamını kapsayan *Belka Sancağında Arz-ı Filistin'de İskân-ı Muhacirîn Osmanlı Kumpanyası* adında bir Yahudi kolonisinin kurulması teklif edilmektedir. Sultan konunun görüşülmesi için layihayı 9 Ekim 1879 tarihli bir irade ile Meclis-i Vükela'ya iletir (Kodaman ve İpek, 1993: 571).

Layihanın Osmanlı'daki algısına geçmeden önce bir konuyu açıklığa kavuşturmak gerekmektedir. Hem Oliphant hem de son dönemin bazı batılı araştırmacıları, Balka Sancağında Yahudi kolonisi kurulma talebinin dönemin Suriye valisi Mithat Paşa ve Sadrazam'ın desteği, hatta rehberliğinde yapıldığını ileri sürmektedirler (L. Oliphant, 1880: 415-416, 461-463; Halpern ve Reinharz, 1998:52). O dönemin bölgedeki yöneticilerinin büyük bir kısmı menfaat karşılığı Siyonist yerleşimine göz yumdukları bilinen bir vakıdır.²⁵ Dolayısıyla gerçeklik payı olmakla birlikte bu ifadenin amacının aynı zamanda Oliphant'ın yaptığı çalışmanın Siyonist hareketle olan bağına gizlemeye yönelik olduğunu akla getirmektedir. Aslında projenin arkasındaki gücü tahmin etmek zor olmasa gerek. Çünkü projenin reddedilmesinden sonra Baron Edmond Rothschild, hızlı bir şekilde Filistin'den arazi alım faaliyetlerine girişir. Aynı şekilde Oliphant, İstanbul'a gelmeden önce Romanya'ya gidip Siyonist ileri gelenlerle toplantılar düzenler ve gerekli diplomatik destekleri sağlar. Nitekim Romanya'dan İstanbul'a hareket ettiğinde İngiltere Başbakanı Disraeli ile İngiltere ve Fransa dışişleri bakanlarının tavsiye mektuplarını cebinde taşımaktaydı (Bein ve Gelber, 2007: 404; Tellioglu, 2015: 53). Bu da söz konusu şahsın Siyonist projeye bağlantısını ortaya koymaktadır.

5. OSMANLI İDARESİNİN LAYİHA HAKKINDAKİ ALGISI/TEPKİSİ

Yukarıda Oliphant'ın Sultana takdim ettiği layihanın Meclis-i Vükela'ya gönderildiği ifade edilmişti. Yapılan yazışmalarda layihanın nasıl anlaşıldığına dair çok net ifadeler yer almaktadır. Bu çerçevede öncelikle Osmanlı Devleti'nin, metni ve metnin içindeki talepleri nasıl algıladığına bakmakta fayda vardır. Metne göre Oliphant şu taleplerde bulunmuştur:

1. Avrupa'dan gelecek Yahudi göçmenler için bir koloni teşkil edilmesi,
2. Dört milyon üç yüz küsur bin dönüm toprak verilmesi (4300 kilometrekare)
3. Bu koloninin "Arz-ı Filistin'de İskân-ı Muhacirîn Osmanlı Kumpanyası" olarak isimlendirilmesi ve bu şekilde tanınması,
4. Kolonide kurulacak mahkemelerin gelenlerden teşekkül ettirilmesi,

5. Koloniyi yönetecek müdürlerin, muhasebecilerin ve mal müdürlerinin gelenlerden teşekkül ettirilmesi
6. Kolonideki asayişin sağlanmak üzere gelenlerden askeri bir birliğin temin edilmesi,
7. Bölgede demiryolu inşaatına müsaade edilmesi,
8. Koloninin iç idaresi için bazı imtiyazların verilmesi,
9. Metinde talep edilen maddelerle ilgili bazı teferruatların da yer aldığı ifade edilmektedir (BOA, Y.A.RES, 5-58, 1; Osmanlı Belgelerinde Filistin, 2009: 231-233).

Berlin Konferansı esnasında Siyonistler tarafından Filistin'de İngiliz himayesinde bir Siyonist devletin kurulması için Osmanlı Devleti'ne bir memorandum verilmesi teklif edilir. Fakat bu teklif “delice fikir olduğu” düşüncesiyle Bismark tarafından reddedilir. Konferans sonunda imzalanan antlaşma Osmanlının toprak bütünlüğü ile ilgili belirsizlikler içermektedir. Çünkü bu antlaşmada Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü garanti altına alan herhangi bir madde yoktur. Dolayısıyla bu yönüyle önceki antlaşmaları hükmen geçersiz kılmıştır (Tellioglu, 2015: 19). İşte Oliphant, bu teklifleri yapma cesaretini 1878 yılında imzalanan Berlin Antlaşmasının bu yönünden alır. Konferansta istediğini elde edemeyen Siyonist yapılanma, söz konusu antlaşmayı fırsat bilerek Oliphant aracılığıyla girişimde bulunur. 1879 yılında geldiği İstanbul'da hazırlanan projeyi mayıs veya haziran ayında bizzat padişaha arz eder (Arslan, 2014: 70; Tellioglu, 2015: 59). Layihanın sunuş tarihine bakıldığında Sultanın süreci bir müddet oyaladığı anlaşılmaktadır. Çünkü Padişah teslim aldıktan en az beş ay sonra, 9 Ekim 1879'da, bir irade-i seniyye ile Oliphant'ın layihasını tartışmaları için Sadrazam'ın başkanlık edeceği Dahiliye, Adliye ve Ticaret nazırlarından (bakan) oluşacak kurulda görüşülmesi için iletir. Fakat bu komisyonun nasıl bir görüş bildirdiğini bilmiyoruz. Çünkü elimizde bu kurulun yaptığı çalışmayla ilgili herhangi bir belge yoktur (Kodaman ve İpek, 1993: 571). Muhtemelen kuruldan herhangi bir sonuç çıkmamış olacak ki işlerin uzadığını gören Oliphant araya bazı paşaları sokarak işleri hızlandırarak olumlu bir netice elde etmek istiyordu. Nitekim Oliphant bu lobi faaliyetleri sonucu Dreyses Paşa aracılığıyla padişaha ulaştı (Tellioglu, 2015: 59). Bunun üzerine Padişah daha önce bizzat kendisine verilen ve Meclis-i Hass-ı Vükelâ'ya ilettiği layihanın ivedi bir şekilde değerlendirilip karara bağlanarak kendisine arzedilmesini emretti.²⁶

Meclis-i Vükelâ padişahın emri üzere konuyu değerlendirip verdiği kararı bir sonraki gün, yani 9 Mayıs 1880 tarihindeki yazıyla Sultana bildirdi:

“Sûret-i ma'ruza hükümet içinde bir hükümet demek olarak politikaca ve idarece mehâzîr-i müstelzim olacağı cihetle zaten şâyân-ı kabul olmadığı gibi Belka Sancağı arazisi birtakım aşayir ve urbân cevelângâhı olduğundan oraların tanzim ve islah-ı idaresiyle kabil-i iskân bir hale getirilerek husul-i ma'mûriyeti Devlet-i

Aliyye'ce matlub ve müstelzim ise de bunun henüz zamanı hülûl etmemiş ve ahval-i mütenevvia-i mahalliye cihetiyle bu sûretle bir hey'et-i muhâcere kabul ve iskânında birçok mehâzîr ve müşkilât mevcut bulunmuş olduğundan iş bu esbâbın beyânıyla mumaileyhe cevab i'tası müttehiden tezekkür ve tensib kılınmış ise de ol babda emr u fermân Hazret-i Veliyyül-emr efendimizindir.” (BOA, Y.A.RES, 5-58, 1; Osmanlı Belgelerinde Filistin, 2009: 233).

Metinde layiha ile ilgili üç noktaya atıf vardır:

1. Söz konusu layihaya olur verildiğinde kurulacak kumanyanın devlet içinde devlet vasfında olacağı,
2. Siyaset ve idare bakımından problemlili olacağı
3. Arap aşiretlerle Yahudi koloniler arasında düşmanlığın doğacağı ve engellenemeyecek olayların ortaya çıkacağı ifade edilmiştir.

Anlaşıldığı üzere Osmanlı yöneticileri, Siyonistlerin amaçlarından haberdar oldukları gibi bu anlamda verilecek tavizlerin gelecekte nelere yol açacağını da biliyorlardı. Bu düşüncelerle teklifin kabulünün mümkün olmadığı padişahın oluruna arz edilir. Aslında Sultan II. Abdülhamid, devlete ait boş arazilere muhacirlerin yerleştirilmesine karşı değildi. Onun itirazı Yahudi göçmenlerin Filistin topraklarına yerleştirilmesinaydı. Çünkü ona göre bu planın uygulanması uzun vadede Filistin topraklarında bağımsız bir Yahudi devletin kurulması tehlikesini ortaya çıkaracaktı (Kodaman ve İpek, 1993: 571).

Padişah kendisine ulaşan Meclis-i Vükelâ'nın görüşlerini 16 Mayıs 1880'de bir İrade-i Seniyye ile emir haline getirerek teklifin reddedildiğini tescil eder (Demirbaş, 2015:49; BOA, 66-3114). Aynı gün bu kararın Mösyö Oliphant'a bildirilmesi ile ilgili ikinci bir İrade-i Seniyye yazılır (BOA. Y.PRK.BŞK.3-7/1; Demirbaş, 2015:51). Bundan hemen sonra da Padişah, Oliphant'ı yemeğe davet eder ve verilen karar kendisine bildirilir (Arslan, 2014: 70; Tellioglu, 2015: 70-71). Böylece Osmanlı Devleti mukaddes belde konusundaki hassasiyetini ortaya koyar ve II. Abdülhamid tahtta kaldığı sürece bu anlamda birçok önlem alır. Fakat Siyonist hareket bu ret cevabı karşısında pes etmeyecektir. Tarihi süreç içerisinde görüldüğü gibi hem bizzat Sultana hem de çeşitli yollarla bölgedeki vali ve kaymakamlara çeşitli tekliflerle geleceklendir. İstediklerini elde edemeyince de Sultanı tahtından etmek için her türlü oyunun içine gireceklerdir. Siyonistlerin planlarına karşı yeterli bir savunma mekanizması geliştiremeyen Osmanlı, Sultan II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesinden birkaç yıl sonra dağılacak, böylece İngiltere'nin mandasına giren Filistin'de Siyonist bir devletin temelleri atılacaktır.

SONUÇ

Osmanlı Devleti Kudüs/Filistin/Beytülmağdis söz konusu olduğunda İslam'ın kutsal saydığı bir belde olması hasebiyle oldukça hassas davranmıştır. Aslında oraya yönelecek bir tehdidin kendi varlığını da tehlikeye atacağı farkındadır. Çünkü Filistin coğrafi/jeopolitik olarak önemli bir kavşak noktasında bulunmaktadır. Orada oluşacak emperyalist bir yapılanma, Osmanlı Devleti'nin Afrika ile olan kara bağlantısını koparacağı gibi bölgede düzenin korunmasına da engel olacaktır.

Modern dönemin en önemli hareketlerinden biri olan Siyonizm, Filistin'de bir Yahudi devleti kurma amacındadır. Fransız devrimi sonrası ortaya çıkan milliyetçi hareketler, Osmanlı millet sistemi için büyük bir tehdit oluşturmuştur. Bunun farkında olan Osmanlı Devleti, birliğini korumak için diğer milliyetçi hareketler gibi Siyonizm'i de sıkı bir takibe almıştır. Çok geçmeden bu hareketin varlığına büyük bir tehdit oluşturduğunun farkına varmıştır. Avrupalı devletlerin Siyonist harekete destek çıkmaları, söz konusu tehlikeyi daha da arttırmıştır. Özellikle Avrupa'da ortaya çıkan antisemitizm sonucu Osmanlı toraklarına göç etmek isteyen Yahudilerin Filistin dışındaki yerlere yerleşmeleri için çeşitli önlemler alınmıştır. Bu anlamda en aktif şahsiyetin Sultan II. Abdülhamid olduğu görülmektedir. Sultanın aldığı önlemler yetersiz kalsa da 1912'ye kadar Filistin'e yaptırılan Yahudi göçü, Siyonist liderleri tatmin etmediği anlaşılmaktadır.

Osmanlı Devleti'nin bazı Yahudi örgütler hakkındaki algısını keskinleştiren olay, Laurence Oliphant'ın sunduğu layihadır. Layihanın Osmanlıdaki algısı bu örgütler hakkındaki soruların netleşmesini sağlamış ve Siyonistlerin Filistin'de bir devlet kurmak istediklerini keskinleştirmişti. Dolayısıyla Osmanlı'nın söz konusu layihadan sonra aldığı toprak satmanın yasaklanması, Yahudi göçmenlerin Filistin'e yerleşmelerinin önüne geçilmesi ve kırmızı tezkere gibi önlemlerin üzerinde ciddiyetle durulduğu görülmektedir. Varılan nokta itibariyle bakıldığında alınan önlemlerin göçü yavaşlattığı, fakat Siyonist projenin önüne geçemediği anlaşılmaktadır. Osmanlı'nın Avrupa'da katliama uğrayan masum Yahudilere sahip çıkma amacıyla onları Filistin toprakları dışına yerleşirmesi de bunda etkili olmuştur. II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesinden sonra I. Dünya Savaşı'nın sonunda Osmanlı dağılmış, İngiliz hakimiyetine giren Filistin topraklarında 1948 yılında bir Yahudi/Siyonist devlet kurulmuştur. Belki tek cümleyle ifade etmek gerekirse bu sonucu doğuran asıl nedenler Osmanlı Devleti'nin zayıflaması ve Siyonist proje ile sömürgeci devletlerin planlarının birbirine uymasındır.

KAYNAKÇA

- Başbakanlık Osmanlı Arşivi. İ.MMS. Dosya no: 66, Gömlek no: 3114. 06-06-1297/16 Mayıs 1880
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi. Y.A.RES. Dosya no: 5, Gömlek no: 58-1-3. 29-05-1297/9 Mayıs 1880
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, A.DVNS.MHM.d, Dosya no: 55, Gömlek no: 85. 20-11-992/23 Kasım 1584.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Y.PRK.BŞK. Dosya no: 3, Gömlek no: 7/1. 06-06-1297/16 Mayıs 1880.
- Akgündüz, A. (2008). PaxOttoman: Osmanlı Devleti'nde Gayrimüslimlerin Yönetimi. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Alkan, N. (2014). Selanik İstanbul'a Karşı: 31 Mart Vakası ve II. Abdülhamit'in Tahttan İndirilmesi. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Anonim Haçlı Tarihi. (2013). (çev. Ergin Ayan). İstanbul: Selenge Yayınları.
- Arendt, H. (2012). Kötülüğün Sıradanlığı Adolf Eichman Kudüs'te, (çev. Özge Çelik). İstanbul: Metis Yayınları.
- Arslan, A. (2014). Avrupa'dan Türkiye'ye İkinci Yahudi Göçü. İstanbul: İdil Yayıncılık.
- Avcı, Y. (2004). Değişim Sürecinde Bir Osmanlı Kenti: Kudüs (1890-1914). Ankara: Phoenix.
- Bein, A., Gelber, N. M. (2007). Oliphant, Laurence (1829–1888). Encyclopedia Judaica (EJ).(Ed. FreedSkolnik). Second Edition. (Volume 15). New York-London: Thomson Gale.
- Besalel, Y. (2000). Yahudi Tarihi. İstanbul: Universal.
- Bostancı, I. I. (2008). Osmanlı Devleti'nin Filistin Bölgesine Yönelik Politikası.Türk Dış Politikası: Osmanlı Dönemi. (Cilt 2). (Ed. Mustafa Bıyıklı). İstanbul: Gökkuşbu.
- Bostancı, I. I. (2014). 19. Yüzyılın İkinci Yarısında Filistin Bölgesinin Demografik Yapısı. Osmanlıdan Günümüze Filistin Sempozyumu: Bildiriler. 28-29 Kasım 2013. Ankara: TTK.
- Cohen, I. (1951). A Short History of Zionism. London: Frederick Muller Ltd.
- Çağlayan, S. (2004). İsrail Sözlüğü. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Demirbaş, A. (Haz). (2015). Sultan II. Abdülhamid Han'ın Gazze ve Filistin İrâdeleri. İstanbul: Beylik Yayınları.
- Demirkent, I. (2004). Haçlı Seferleri, İstanbul: Dünya Kitapları.
- Dunstan, Angela (2009) Oliphant, Laurence (1829-1888). In: Brake, Laurel, ed. Dictionary of Nineteenth-Century Journalism. <https://kar.kent.ac.uk/50614/> (erişim: 03.12.2017).
- Durant, W., Lambelin, R. (2015). Yahudi Tarihi ve Siyonist Liderlerin Protokolleri. (çev. Sami Sabit Karaman). İstanbul: İnkılab Yayınları.
- Fulcherius Carnotensis. (2009). Kudüs Seferi. (çev. İlcan Bihter Barlas). İstanbul: IQ Yayınları.
- Garaudy, R. (2015). Siyonizm Dosyası. çev. Nezih Uzel, İstanbul: Pınar Yayınları.
- Garaudy, R. (2017). İsrail, Mitler ve Terör. çev. Cemal Aydın, İstanbul: Pınar Yayınları.
- Gümüş, S. (2009). II. Abdülhamit Döneminde Filistin Politikası, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü.
- Gündüz, Ş. (1998).Din ve İnanç Sözlüğü. Ankara: Vadi Yayınları.

- Gürkan, S. L. (2013). Yahudilik: Giriş ve Tarih. Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA). (Cilt 43). İstanbul: Diyanet Vakfı.
- Halpern, B., Reinhartz, J. (1998). Zionism an the Creation of a New Society. New York-Oxford: Oxford University Press.
- Herzl, T. (2014). Yahudi Devleti. (çev. Sedat Demir). İstanbul: Ataç Yayınları.
- Herzl, T. (2017). Hatıralar. (çev. Ergun Göze). İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Hillenbrand, C. (2015). Müslümanların Gözünden Haçlı Seferleri. (Çev. Nureddin Elhüseyni). İstanbul: Alfa Yayınları.
- I. Ve II. Haçlı Seferleri Vekayinamesi. (2005). (çev. Vedii İlmen), İstanbul: Yaba Yayınları.
- İbn Kalânîsî. (2015). Şam Tarihine Zeyl: I. Ve II. Haçlı Seferleri Dönemi. (çev. Onur Özatağ). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- İbnü'l-Esîr. (1991). İslâm Tarihi: el-Kâmil fi't-Tarih Tercümesi. (Cilt 10). (çev. Abdülkerim Özeydin), İstanbul: Bahar Yayınları.
- Johnson, P. (2001). Yahudi Tarihi. (Çev. Filiz Orman). İstanbul: Pozitif Yayınları.
- Karaman, M. L. (1996). Filistin. DİA.(Cilt 13). İstanbul: Diyanet Vakfı.
- Karaman, M. L. (2009). Siyonizm. DİA. (Cilt 37). İstanbul: Diyanet Vakfı.
- Kiernan, T. (1975). The Arabs. Boston: Brown and Co.
- Kodaman, B., İpek, N. (Ağustos 1993). Yahudilerin Filistin'e Yerleştirilmeleriyle İlgili Olarak II. Abdülhamid'e 1879'da Sunulan Lâyiha. Belleten, (Cilt 57). Sayı 219.
- Kutluay, Y. (2017). Siyonizm ve Türkiye. Ankara: Bilge Karınca.
- Lilienthal, A. M. (1982). İsrail'e Göçü Kışkırtan Siyonist Entrikalar. Siyonizm ve Irkçılık. (Çev. Türkkaya Ataöv). Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Lowenthal, M. (1956).The Dairies of Theodor Herzl. New York.
- Medoff, R., Waxman, C. I. (2009). The A to Z of Zionism, Maryland: The Scarecrow Press.
- Oliphant, L. (1880). The Land of Gilead: With Excursions in the Lebanon. Edinburgh and London: William Blackwood and Sons.
- Oliphant, M., Oliphant, W. (1891). Memoir of the Life of Laurence Oliphant an of Alica Oliphant, His Wife, (Volume 2). New York: Harper & Brothers.
- Ortaylı, İ. (1981). İkinci Abdülhamit Döneminde Osmanlı İmparatorluğunda Alman Nüfuzu. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Filistin. (2009). (Haz: Komisyon). İstanbul: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.
- Öke, M. K.(1981). II. Abdülhamit, Siyonistler ve Filistin Meselesi. İstanbul: Kervan Yayınları.
- Öke, M. K. (2011). Siyonizm ve Filistin Sorunu 1880-1923. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.
- Ponting, C. (2011). Yeni Bir Bakış Açısıyla Dünya Tarihi. (çev. Eşref Bengi Özbilen). İstanbul: Alfa.
- Reich, B. (1992). Historical Dictionary of Israel, London: Scarecrow Press.
- Runciman, S. (2008). Haçlı Seferleri Tarihi. (Cilt 1). (Çev. Fikret Işıltan), Ankara: TTK.
- Said Halim Paşa. (2003). Buhranlarımız ve Son Eserleri, (Haz. M. Ertuğrul Düzdağ). İstanbul: İz Yayıncılık.

- Shakak, İ. (2004). Yahudi Tarihi Yahudi Dini, (Çev. Ahmet Emin Dağ). İstanbul: Anka Yayınları.
- Shaw, Stanford J. (2008). Osmanlı İmparatorluğu'nda ve Türkiye Cumhuriyeti'nde Yahudiler. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Siyonizm ve Irkçılık. (1982). (Çev. Türkkaya Ataöv). Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Sokolow, N. (1919). History of Zionism, 1600-1918. (Volume 1). London: Longmans, Green and Co.
- Tellioglu, Ö. (2015). Filistin'e Musevi Göçü ve Siyonizm. İstanbul: Kitabevi.
- Topkar, K. (2015). Templer ve Yahudiler: Osmanlı Filistin'inde Alman Kolonileri (1869-1917). İstanbul: Ordaf.
- Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği: Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına Kadar. (2016). (çev. Ergin Ayan), İstanbul: Ötügen.

SONNOTLAR

- 1 Garaudy, Siyonizm'le antisemitizmin ikiz kardeş olduklarını ifade ederek konu hakkında birinci ağızlardan şahitlikler aktarmaktadır: Mesela Herzl, şöyle bir ifade kullanır; "Yahudi aleyhtarlığı haklıdır... Ancak kıskançlık etmeyelim biz de mutlu olacağız." Başka bir örnekte Herzl, Rus maliye bakanı Witte'den destek talep eder. Witte bu isteğe şöyle cevap verir; "biz Yahudilere göç etmeleri için yeteri kadar destek veriyoruz, mesela onlara tekme atıyoruz." (Garaudy, 2015: 59-60). Herzl günlüğünde "Anti-semitizm büyümüştür ve büyümeğe devam etmektedir ve ben de büyümeye devam ediyorum." İfadesini kullanır. (Lowenthal, 1956: 7. aktaran Lilienthal, 1982: 63). Lilienthal aynı sayfada Dünya Siyonist örgütü başkanlarından Nahum Goldman'ın "Anti-semitizmin gerilemesi Yahudilerin bekası için yeni bir tehlike oluşturabilir; ...klasik anlamıyla 'anti-semitizm'in yok olması Yahudi toplumlarının siyasal ve maddi durumları için yararlı olmakla birlikte, 'iç yaşamımızda çok olumsuz etkileri' oldu." İfadelerini kullanır. Makalenin konusunun dışında da olsa Siyonizm'deki sürekliliği ortaya koymasından Nazî Almanya'sında yaşanan bir örnek de Nazîler adına Eichman, Siyonist Hareket adına da Dr. Rudolf Kastner'in yaptığı bir antlaşmaydı. Antlaşmaya göre; "Yahudilerin Macaristan'dan sürülmeleri sırasında müzakerelerde bulunmuşlar ve yüz binlerce Yahudi'nin Auschwitz'e nakledilmeden önce tutulduğu kamplarda "asayiş ve düzen"i sağlanmasına karşılık, Eichmann'ın birkaç bin Yahudi'nin "yasadışı yollardan" Filistin'e geçişine (aslında bu trenlerin başında Alman polisi bekliyordu) izin vermesi konusunda anlaşmaya varmışlardı. Anlaşma sayesinde kurtulan, daha ziyade tanınmış Yahudilerden ve Siyonist örgütlerin gençlik kollarına üye olanlardan oluşan bu birkaç bin kişilik grup, Eichmann'ın ifadesiyle, "en iyi biyolojik malzemeydi". Eichmann'ın anladığı kadarıyla, Dr. Kastner "fikri" uğruna Yahudi kardeşlerini feda etmişti, zaten olması gerekende buydu. (Arendt, 2012: 52). Bu ve buraya alamayacağımız kadar çok olan örnekler Garaudy'nin ifadelerini doğrulamaktadır.
- 2 L. Oliphant, The Land of Gilead adlı kitabının iç kapağında "I will bring them into Gilead" ifadesini kullanır.
- 3 İrade, İrade-i Seniyye veya İrade-i Hümayun: "Sözlük manası; dilemek, arzu etmek, emir, sevk ve güç demek olan irade, bir şeyi yapmaya ya da yapmamaya muktedir olan hayat sahibinin, kendi isteğiyle, bu iki şıktan birini tercih etmeleridir. Diğer bir ifade ile irâde, zararı veya faydası bulunduğunu düşündüğümüz şey hakkında hangisinin menfaatimize uygun olduğunu tercih için nefsimizde doğan meylin adıdır." "İradeler, ya doğrudan padişahın sadrazama verdiği sözlü emirlerdir ya da, ser-kâtib-i hazret-i şeh-r-i yârî denilen mabeyn başkâtipleri tarafından padişah emrinin sadrazama veya herhangi bir nazıra bildirildiği belgelerdir. Kısaca "sözlü veya yazılı padişah emirlerine "irâde-i seniyye" denilmektedir." (Demirbaş, 2015: 11-12).

- 4 Sultan II. Abdülhamid'in Theodor Herzl'e gönderdiği cevap şöyledir: "Mösyö Herzl, sizin arkadaşınız olduğuna göre benim de dostum demektir, kendisine bu meselede artık hiçbir teşebbüste bulunmamasını öğütleyiniz. Benim bir karış toprak vermem söz konusu olamaz. Zira, istenen toprak bana ait değildir. O, milletime aittir. Bu devleti kuran ve kanıyla besleyen milletime... Herhangi birisine vermek veya bizden koparılmasına razı olmaktansa, yeniden kanımızla yıkamayı tercih ederiz. Benim, Suriye ve Filistin'den gelen iki alayım Plevne'de son neferlerine kadar şehit oldular... Türk İmparatorluk toprakları bana değil, Türk milletine aittir. Bu imparatorluğun hiçbir parçasını hiçbir kimseye veremem. Yahudiler şimdilik milyarlarını biriktirsinler. Kim bilir, bir gün bu imparatorluk paylaşılırsa, onlar da istediklerini, belki de bir şey ödemededen elde edebilirler. Fakat ancak kadavramız paylaşılır, canlı vücuttan parça koparılmasına müsaade edemem." (Herzl, 2017: 81; Kutluay, 2017: 91-92).
- 5 Siyonizm kavramı 1890 yılında kullanılmış olsa da zihniyet olarak ideolojik Siyonizm'in varlığı çok daha eskilere dayanmaktadır. Konuyla ilgili detaylı bilgi için bkz: (Sokolow, 1919; Cohen, 1951).
- 6 Siyonizm kavramının benzer tanımları için bkz: Öke, 1981: 15, 17; Kutluay, 2017: 19; Tellioglu, 2015: 21; Karaman, 2009: 329; Gündüz, 1998: 342-343).
- 7 Herzl kendilerine Filistin'de devlet kuracak toprak verildiği takdirde orada barbarlığa karşı Avrupa'nın ve uygarlığın ileri karakolu olacaklarını beyan eder (2014: 71-72).
- 8 Garaudy sonraki sayfalarda Theodor Herzl'den "...zira benim programım sömürgeci bir programdır." Alıntısını aktarır (57).
- 9 Vaiz Klausner 2 Mayıs 1948'deki Amerikan Yahudi Kongresinde şunları söyler: "Halkın Filistin'e gitmeğe zorlanması gerektiği kanısındayım. Bunlar ne kendi durumlarını ne de geleceğin neler vadettiğini kavramağa hazır değiller. En büyük hedefleri bir Amerikan doları. 'Zor' sözünden bir programı kast ediyorum. Bu yeni bir program değil, daha önce ve yakın geçmişte de kullanılmıştı. Yahudilerin Polonya'dan kovulmasında ve 'terk' hikayesinde de kullanılmıştı...Bu programı gerçekleştirmek için Yahudi toplumunun politikasını değiştirmesi ve yersiz kalan insanı rahat ettirmek yerine mümkün olduğu kadar rahatsız etmesi gerekmektedir...Amerikan Ortak Dağıtım Komitesi yardımları kesilmelidir... Daha sonra, Yahudileri tedirgin edecek Haganah türünde bir örgüt kurmak gerekebilir. Sağlanan kolaylıklar kurcalanarak azaltılmalı ve şimdi Yahudi İşleri Danışmanı yurtsuzların Vaizleri ve Ajans personeline sağlanan himayeden vazgeçilmelidir." Bu konuya makalede daha faz yer ayrılmayacaktır. Detaylı bilgi için makaleye bakılabilir (Lilienthal, 1982: 54).
- 10 Aslında sürenin bu kadar uzun olup olmadığı da tartışmalıdır. Çünkü diğer birçok millet gibi sonradan bölgeye gelen İbranelerin bölgede hakimiyet kurmaları uzun yıllar hatta asırlar almıştır. İbraneler ancak M. Ö 1020-1000 yılları arasında Saul önderliğinde çok küçük bir bölgede birleşik bir devlet kurabildiler. Bunu takip eden dönemde Hz. Davud ve Hz. Süleyman'ın hükümdarlıklarında devlet daha düzenli bir hale geldi ve daha geniş bir alana yayıldı. Fakat Hz. Süleyman'ın M.Ö. 920'lerde vefat etmesinden sonra devlet kalıcı olarak ikiye ayrıldı (Ponting, 2011: 193-194).
- 11 Sonradan bölgeye gelen bir kavim, en iyi ihtimalle 8 asır kaldıktan sonra bölgeden çıkarılmaları üzerinden 2500 yıldan fazla bir zaman geçmesine rağmen bölge üzerinde hak iddia edebiliyorlarsa ve dünyanın hâkim güçleri buna ses çıkarmayıp destek oluyorsa ortada sağlıklı bir durumun olmadığı ortadadır. Bu sağlıksız durum iki taraflı acıların yaşanmaya devam edeceğinin en büyük göstergesidir. Nitekim bölgenin sorunsuz tek bir gün geçirmemesi bunun en büyük örneğidir.
- 12 Garaudy, İbranelerin bölgeye kesin hakimiyetinin ancak 73 yıl sürdüğünü ve bu krallığın hiçbir zaman etnik bir birlik olmadığını ifade etmektedir (2015: 54).
- 13 Haçlı Seferlerinde Kudüs'ün işgali, şehirde yapılan katliamlar ve Yahudilerin durumu için bkz: (Fulcherius, 2009: 102-106; Willermus, 2016: 359-370; Anonim Haçlı Tarihi, 2013: 154-157; I. Ve II. Haçlı Seferleri Vekayinamesi, 2005: 15-16; İbnKalânisî, 2015: 5-6; İbnü'l-Esir, 1991: 235-236; Runciman, 2008: 220; Demirkent, 2004, 50-55; Hillenbrand, 2015: 93-94).
- 14 Yazara göre Sultan II. Abdülhamid'in saltanatı döneminde Yahudiler, Osmanlı İmparatorluğunda konumları ve maddî durumları en iyi olan azınlık haline gelmişlerdi. Bu konuda merkezi Paris'te olan Alliance Israelite Universelle (Evrensel Yahudi Birliği) 1893'teki raporunda şunları ifade eder: "Yahudilerin, en ileri ve medeni addedilen ülkeler dahil, Türkiye'deki kadar eşit haklara sahip olduğu ülke sayısı çok azdır. Padişah Hazretleri ve Babîli, Yahudilere karşı çok büyük hoşgörü ve özgürlükçü

bir tutum sergilemektedir. Abdülhamid, İsrailoğullarına karşı cömert ve korumacı bir hükümdar olduğunu her fırsatta göstermektedir...Yahudilerin minnetlerini ifade edecekleri tek yok Onun Şahsına ve imparatorluğa mutlak bağlılıklarıdır. Bunun için, sultan ve emrindeki görevliler biliyorlar ki, Türkiye'ye en itaatkâr ve sadık tebaa Yahudilerdir (Shaw, 2008: 334).”

- ¹⁵ “Filistin nüfusunun 1907’de %11,5 i Yahudi idi. Kendi kaynaklarına göre 700.000 kişiden sadece 80.000’i Yahudi idi (Ruppin, 1937, 4-7) Ayrıca Filistin’de Yahudiler sınırlı bir toprağa sahiptiler. Geri kalanı Araplara aitti. Büyük ve küçük çiftlikler, meralar, tarım arazileri ve İslami arazi kanunlarına göre kalan arazilerde ülkenin diğer yerlerinde olduğu gibi devletin egemenlik hakkı vardı.” (Topkar, 2015: 123).
- ¹⁶ Halper ve Reinharz 1882 ile 1884 yılları arasında Filistin’de 8 adet kalıcı Yahudi/Siyonist yerleşim biriminin kurulduğunu iddia etmekte fakat 1884’ten sonra Osmanlı’nın baskısıyla bu hızın geçici bir süreliğine kesildiğini ifade etmektedir (1998: 59).
- ¹⁷ Nüfus konusunda yapılan detaylı tartışmalar için söz konusu makaleye bakılabilir.
- ¹⁸ Yahudilerin Filistin toraklarına göç etmeye verdikleri isim. Buna göre 1181’de başlayıp 1940’lara kadar devam eden göçler toplam beş aliyah şeklinde tasnif edilir (Besalel, 2000: 93-98).
- ¹⁹ Kitap için Tarihçi Prof. Jacop Şavit ile yapılan röportajdan aktarılmaktadır.
- ²⁰ İttihat ve Terakki cemiyeti henüz iktidar sarhoşluğunu üstünden atamadan 5 Ekim 1908’de Bulgaristan bağımsızlığını ilan etti. Sonraki gün de önce Avusturya-Macaristan Bosna-Hersek’i ilhak etti sonra da Giritliler Yunanistan’a bağlandıklarını ilan ettiler (Öke, 2011: 113). Said Halim Paşa bu duruma şu ifadeyle adeta isyan eder; “Acaba meşrutiyetin kabul edildiği her yerde, siyasi faaliyetler, sadece bu bölücü şekliyle mi cereyan etmeye mahkûmdur?” (2003: 81).
- ²¹ Sultan II. Abdülhamid’in tahttan indirilmesinden sonra Siyonist organizasyonlar tarafından Filistin’e göç için bir plan hazırlanır. Bu plan göre her yıl on bin Siyonist bölgeye göç ettirilecektir. Projenin öncülüğünü yapan Arthur Ruppin, Siyonist organizasyonların bu amaçlarına ulaşamadığını ve 1911-1914 yılları arasında her yıl sadece üç bin beş yüz Siyonist’in Filistin’e göç ettirilebildiğini itiraf eder. Bütün çabalara rağmen Birinci Dünya Savaşı öncesinde Filistin’deki Yahudi nüfus ancak 94.000’e ulaşabilmişti. Bu da Osmanlı’nın aldığı önlemlerin etkili olduğunun göstergesidir (Topkar, 2015: 127). Birinci Dünya Savaşında İngiliz mandasına giren Filistin’de 1922 tarihinde İngilizlerin yaptıkları nüfus sayımına göre toplam 757.000 kişi yaşamaktaydı. Bunların 590.000’i Müslüman 73.000’in Hristiyan 83.000’i de Yahudi idi. Bu sonuç Rusya, Polonya, Romanya soykırımlarından kaçıp gelenler ve 1917’deki Siyonist göçü teşvik eden Balfour bildirisinden sonra ortaya çıkan bir sonuçtur (Garaudy, 2015: 38).
- ²² “Hristiyanlıkta 4 kanonik İncilin yazarlarına verilen unvan” (Gündüz, 1998: 122).
- ²³ Oliphant’tan önce ve onunla aynı dönemde Birleşik Krallık’ta Siyonist amaçlara hizmet eden Earl of Shaftesbury ve Edward Cazalet gibi önemli şahsiyetler de mevcuttur. (Sokolow, 1919:206).
- ²⁴ Metnin Osmanlıca aslı ve transkripsiyonu için bkz: (Kodaman ve İpek, 1993: 575 vd.; Tellioglu, 2015: 285-290).
- ²⁵ Makalenin ilgilendiği dönemde bu konuda büyük problemler yaşanmamaktadır. Çünkü 1876-1888 yılları arasında Kudüs Sancağı Mutasarrıflığı görevinde bulunan Rauf Paşa’nın dürüst ve irade sahibi bir yönetici olduğu, döneminde yapılan çalışmalar net bir şekilde ifade etmektedir. Fakat genel manada Avrupalı tarihçiler Osmanlıda kanun ile uygulamanın bir olmadığını sadece Filistin’de toprak satın almanın değil devletin merkezinde de rüşvetle işlerin bitirilebildiğini ifade ederler (Tellioglu, 2015: 137-145; Bostancı, 2008: 236-238; Topkar, 2015: 59-60).
- ²⁶ 8 Mayıs 1880 tarihli İrade-i Seniyye şu şekildedir: “Arz-ı Filistin’de muhâcirin-i Müseviye iskânı hakkında Mösyö Olifend tarafından mukaddemâ hâk-i pâ-yi hümâyûn-ı hazret-i pâdişâhiye arz ve takdim olunub Meclis-i Vükelâ’ca mütâlâ’a ve tedkik olunmak üzere taraf-ı âlf-i vekâlet-penâhîlerine irsâl kılınmış olan lâyiha üzerine meclisçe bir an evvel bir karar verilerek mûmâileyhe beyân-ı keyfiyet buyurulmak üzere atabe-i ulyâ-yı hazret-i mülkdârîye arz olunması emr ü fermân-ı hümâyûn-ı cenâb-ı shehen-şâhî muktezâ-yı celilinden olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyü’l-emrindir.”(Demirbaş, 2015:47).